

VERANTWOORDING

In '72 wist ik dat deel 4 (*Mei '40–maart '41*) in twee boeken zou moeten uitkomen; daarop wijzend schreef ik 'dat het voor mij vaststaat dat de tekst van de delen 5 t.e.m. 10 aanzienlijk korter zal worden.'¹ Daarin vergiste ik mij.

Toen ik medio '74 deel 6 (*Maart '41–juli '42*) af had, constateerde ik dat ik, 'wat het aantal delen betreft' (ik had tot dan toe aan twaalf gedacht) 'halverwege gekomen' was. 'Dat is een prettig gevoel', schreef ik, eraan toevoegend dat ik het 'nog steeds een redelijke veronderstelling acht dat ik het gehele project. . . in of omstreeks 1985 voltooid zal hebben'² – maar de delen 1 t.e.m. 6 hadden negen boeken gevergd en dat zouden er voor de delen 7 t.e.m. 12 zeventien worden. Dat voorzag ik niet. Integendeel: ik dacht twee jaar later, in '76 dus, dat de delen 8, 9, 11 en 12 elk slechts één boek zouden vullen en alleen deel 10 twee. In feite waren er voor de delen 8, 9 en 10 a en b al acht nodig.

In afwachting van een open hart-operatie schreef ik in mei '80 het slot van deel 10 a (*Het laatste jaar I*) in prof. dr. D. Durrer's hartkliniek.³ Na mijn herstel gaf ik mij opnieuw rekenschap van de problemen der resterende delen. Deel 10 b (*Het laatste jaar II*) bood geen moeilijkheden. Voor deel 11 (*Nederlands-Indië*) achtte ik een bezoek aan Indonesië wenselijk (dat werd begin '83 gebracht). Ik onderstreepte dat ik in dat deel 11 ook op de Indische voorgeschiedenis wilde ingaan. 'Ik beschouw', schreef ik in februari '81 in de definitieve versie van een (met bestuur, adviseurs en staf besproken) nota 'De voltooiing van het Geschiedwerk',

'de kolonisatie van Indië als een ambivalent proces: die kolonisatie heeft in verscheidene opzichten grote baten opgeleverd voor de bevolkingsgroepen in de archipel – zij heeft anderzijds de vestiging betekend van een als vreemd gevoeld gezag dat op allerlei terreinen het ontstaan van een 'eigen' ontwikkeling heeft afgeremd. De Europese kolonisatie had in 1940 haar tijd gehad, en ik zie het als een van de belangrijkste gevolgen van de Tweede Wereldoorlog dat het dekolonisatieproces is versneld. De problemen van kolonisatie en dekolonisatie zullen dus in deel 11 alle aandacht dienen te krijgen.'

Ik gaf voorts aan, welke thema's ik in deel 12 (*Epiloog*) 'in bijzonderheden' wilde behandelen ('en wat te doen met het militaire ingrijpen in Nederlands-Indië, uitlopend op de erkenning van de Indonesische soeve-

¹ Kwartaalverslag 1972 I, p. 2. ² A.v., 1974 III, p. 12. ³ Voor die operatie schreef ik aan de directeur van het instituut, Paape, een brief met mijn denkbeelden hoe het project in geval van mijn overlijden zou kunnen worden voltooid.